

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра економіки підприємства та організації підприємницької діяльності
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
(шифр та найменування спеціальності)
за освітньою програмою Економіка підприємства та організація
підприємницької діяльності
(назва освітньої програми)

на тему: «Оцінка інтелектуального капіталу підприємства»
(назва теми)

Виконавець:

студентка 45 групи факультету
економіки і управління
підприємництвом

Кузнецова Катерина Павлівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Науковий керівник:

Д.є.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Літвінов О.С.

(прізвище, ім'я, по батькові)

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В даний час економіка вступила в таку фазу розвитку, коли інтелектуальний капітал стає стратегічним ресурсом і ключовою конкурентною перевагою підприємств, особистості, суспільства. За даними Світового банку частка інтелектуального капіталу в структурі національного багатства становить від 43 до 76% по різних регіонах, а в деяких країнах з високорозвиненою економікою цей показник наближається до 80% [2, с.35].

З давніх пір вчених цікавить питання природи економічного збагачення, особливо за умов відсутності природних його джерел. У другій половині ХХ століття зароджується і розвивається теорія інтелектуального капіталу (далі – ІК). Завдяки інноваціям, які ґрунтуються на знаннях та інформації з розвиненою інфраструктурою (Інтернет, бази даних, телекомунікації, мобільний зв'язок), людство стало на новий рівень розвитку економічних знань. У сучасному світі все більшого значення набуває інформація, яка пронизує всі сфери діяльності людини. Інформація та знання сьогодні – основна зброя в конкурентній боротьбі. Сьогодні залучити «матеріальні» ресурси, такі як гроші, обладнання, приміщення, не є проблемою. Набагато складніше - опанувати знаннями, ідеями та інформацією, які насправді є генераторами прибутку. У підприємстві інформація і знання виступають у формі інтелектуального капіталу. Виходячи з вищесказаного, на сучасному етапі розвитку економіки виявлення і управління інтелектуальним капіталом для підприємств, які прагнуть мати конкурентну перевагу, є нагальною потребою.

Ефективність функціонування корпоративного підприємства значною мірою визначається його інноваційним рівнем, який безпосередньо пов'язаний з якістю ІК як одного з важливих стратегічних факторів економічного зростання. Основною проблемою в будь-якій корпорації є формування точок зростання і розвитку на факторах іншого,

нематеріального, порядку. До таких точок відносять створення і розвиток власних організаційних компетенцій і ресурсів (ІК), особливо здатності генерувати нові знання, а також розвиток унікальності компанії як основи пропозиції нею споживачам неповторних товарів і послуг [31].

Тому надзвичайно актуальною є розробка не тільки механізмів і інститутів відтворення інтелектуального капіталу на рівні підприємства, а й механізмів його включення в процес створення вартості і нової цінності.

Об'єкт дослідження – інтелектуальний капітал інноваційно-орієнтованого підприємства.

Предмет дослідження – принципи та механізм управління інтелектуальним капіталом інноваційно-орієнтованого підприємства.

Дослідження інтелектуального капіталу та підходів до управління цим капіталом виконувалось такими фахівцями, як Л. Едвінсон, К. Свейбі, М. Мелоун, В. В. Глухов, А. Н. Козирев, У. В. Буковіч, О. В. Кендюхов, Р. П. Булига та інші. В їх роботах розглянута сутність та структура інтелектуального капіталу, концепція та механізм управління інтелектуальним капіталом. Однак проблема ефективного УІК з урахуванням генерації, використання та трансформації нових знань залишається потребує подальшого дослідження.

Теоретичною основою написання роботи виступили законодавчі та нормативні документи, вітчизняна та закордонна література, статистичні дані досліджуваного підприємства, статті з журналів, періодична преса.

Методи дослідження. Методичною базою для дослідження послуговували системно-структурний, порівняльний аналіз, графічний, економіко-статистичний та наукові методи пізнання: порівняльний аналіз і метод логічного узагальнення, що найбільше відповідають тематиці проведеного дослідження.

Інформаційна база дослідження - наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали періодичних видань, інтернет ресурси, результати маркетингового дослідження. Національні положення

бухгалтерського обліку, нормативно-правові акти, фінансова звітність підприємства за 2014-2019 рр., статистична звітність підприємства, навчально-методичні посібники, періодичні видання, матеріали науково-практичних конференцій, монографій, наукових статей.

Наукова новизна дослідження полягає у такому:

- визначено характерні особливості інноваційної діяльності інноваційно орієнтованого підприємства;
- уточнено і поглиблено чинні теоретичні положення щодо управління та оцінювання інтелектуального капіталу інноваційно-орієнтованого підприємства;
- запропоновано організаційні заходи, спрямовані на удосконалення механізму управління інтелектуальним капіталом;
- удосконалено послідовність прийняття управлінських рішень при формуванні інтелектуального капіталу;
- виявлено та узагальнено проблеми управління інтелектуальним капіталом інноваційно-орієнтованого підприємства та надано практичні рекомендації щодо його поліпшення.

Мета дослідження полягає в необхідності розглянути економічну сутність й складові ІК підприємства, а також методичні засади здійснення його вартісної оцінки.

Завдання дослідження:

1. Розглянути теоретичні аспекти формування ІК підприємства;
2. Дослідити методичні засади оцінки ІК підприємства;
3. Здійснити оцінку та проаналізувати динаміку вартості ІК на прикладі ПАТ «Одеський кабельний завод «Одескабель»».

Практичне значення роботи полягає у можливості використання отриманих результатів з метою оцінки вартості ІК підприємств, що підтверджується актом впровадження результатів наукового дослідження (акт № від 1498).

Результати роботи опубліковано у статтях та у тезах науково-практичних конференцій, в тому числі Всеукраїнських та Міжнародних. Матеріали роботи були використані в наукових студентських роботах, які приймали участь у II-ому турі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт зі спеціалізації «Економіка та управління у сфері торгівлі» та «Економіка підприємства». Авторська наукова робота отримала диплом I-ого ступеня Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт у 2019/2020 н. р. зі спеціалізації «Економіка підприємства».

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (56 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 87 сторінок комп'ютерного тексту, містить 21 таблиць та 4 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

1. У першому розділі «Методичні засади формування інтелектуального капіталу підприємства» розглянуто економічну сутність й складові ІК підприємства, а також методичні засади здійснення його вартісної оцінки.

Сутність інтелектуального капіталу як економічної категорії визначається як система відносин різних економічних суб'єктів щодо раціонального стійкого його відтворення на основі прогресивного розвитку науки для конкурентоспроможного виробництва конкретних товарів, послуг, доходу, підвищення життєвого рівня працівників, розв'язання проблеми нерівномірності світового та регіонального розвитку на основі персоніфікованих економічних інтересів суб'єктів. ІК властивий більш високий ступінь розвитку у порівнянні з уже відомими функціональними формами капіталу, критерієм якого є більш стійкий рівень економічного зростання суспільства, ефективності його структур. Світовий досвід показує, що життєвий рівень усіх верств населення, загальна соціально-економічна ситуація в країні визначаються мірою освіченості суспільства і його ставленням до інтелектуальних цінностей. Лише інтелектуально багате

суспільство є гарантом високого рівня життя народу і процвітання держави навіть за відсутності енергоносіїв, корисних копалин та інших дарів природи. Ні багатства надр, ні родючі землі, ні ідеальний клімат, ні туристична принадність не в змозі зрівнятися за могутністю та суспільною значущістю з потенціалом людського розуму. Таким чином, ІК - багатогранне явище, проте й нині немає чітких критеріїв для його ідентифікації та оцінки. Як показали результати дослідження, існуючі структурні моделі мають відмінності за складом капіталу. Подібність же їх в тому, що ІК розглядається не як сукупність окремих елементів, а як результат їх взаємодії.

Отже, при розгляді його змісту через формування структурно-логічної моделі необхідно враховувати не просто складові елементи ІК, але і внутрішні взаємодії, що визначають особливості його прояву в ринковій економіці. Вітчизняний і зарубіжний досвід свідчить про те, що основним джерелом ІК є людський капітал, що являє собою сукупність знань, умінь, навичок і досвіду, компетенцій і мотивацій, творчих, управлінських, підприємницьких здібностей, а також моральних цінностей, відносин до роботи. Сюди ж слід включити культуру праці, ноу-хау та інші характеристики, невіддільні від особистості.

Не менш важливою складовою ІК є організаційний капітал, який характеризує сукупність процедур, технологій, систем управління, технічного та програмного забезпечення, доступності інформаційного простору, організаційної структури та т. п.

Третім елементом ІК є капітал відносин, що визначає додатковий приріст вартості в результаті стійких, постійних відносин зі споживачами (клієнтами) і постачальниками і характеризується певним ступенем проникнення і розповсюдження.

2. У другому розділі «Оцінка інтелектуального капіталу на прикладі ПАТ «Одеський кабельний завод «Одескабель» для точнішої демонстрації стану інноваційного розвитку підприємства було проведено SWOT-аналіз інноваційної діяльності.

Метод SWOT (SWOT-аналіз) передбачає позначення мети проекту та визначення зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на досягнення мети або навпаки, заважають її досягненню.

Поле сильних сторін і можливостей: внутрішній потенціал компанії (позитивні сторони) дозволяють в повній мірі використовувати існуючі можливості (тобто спостерігається позитивна тенденція).

Поле сильних сторін і загроз: позитивні сторони компанії дозволяють мінімізувати існуючі загрози (що також є позитивною тенденцією).

Поле слабких сторін і можливостей: негативні сторони компанії пов'язані з високими витратами, проте завдяки підвищенню доходів людей конкуренція здатна перейти в нецінову сферу.

Поле слабких сторін і загроз: високі витрати погіршують позицію компанії при активізації конкурентів (негативна тенденція).

Аналіз структури балансу дозволяє зробити деякі висновки про зміну економічного стану підприємства за аналізований період. Для загальної оцінки структури балансу підприємства статті балансу згруповані в окремі групи, що становлять аналітичний баланс. У такому вигляді баланс дозволяє дати загальну оцінку майна, що знаходиться в розпорядженні підприємства або контролюваного їм.

Зріст активів відбувся, в першу чергу, за рахунок зростання необоротних активів на 203685 тис. грн.

Однак необхідно відзначити також той факт, що на підприємстві відбулося збільшення оборотних активів на 411591 тис. грн. або на 144,5%. Це збільшення відбулося за рахунок збільшення запасів на 220931 тис. грн., збільшення інших необоротних активів на 203685 тис. грн. У той же час, позитивний вплив на зростання оборотних активів зробило збільшення грошових коштів та їх еквівалентів на 39397 тис. грн. або на 652,7%.

Коефіцієнт оборотності активів виріс за 6 років на 53,3%, що говорить про інтенсивне використання активів у діяльності організації, про високу ділову активність.

Загальна вартість ІК підприємства зросла (із врахуванням зміни вартості грошей при використанні витратного методу оцінки) за 6 років з 176,3 до 380,7 млн. грн., у абсолютному відхиленні це 204,4 млн. грн або на 116,0%. При цьому, найбільшого обсягу ІК підприємство досягло у 2019 р. – 380,7 млн. грн.

Оцінка вартості складових ІКП витратним методом дозволила встановити зростання ІКП на підприємстві за 2014-2019 рр. (результати отримані із врахуванням зміни вартості грошей у часі).

На відміну від інших видів ІК, обсяг і частка людського капіталу та капіталу відносин суттєво зросли. Обсяг людського капіталу підприємства збільшився за 2014-2019 рр. на 68,9% або на 0,021 млн. грн., що обумовило зростання його частки з 30,5% до 51,6% та дозволило отримати людському капіталу 1 місце за часткою у ІКП. Аналіз динаміки людського капіталу підприємства виявив, що його обсяг стабільно зростає протягом 6 років.

Ще збільшився обсяг і частка капіталу відносин підприємства: за 6 років обсяг збільшився на 0,007 млн. грн. або на 53,9%.

Частка інтелектуально-технологічного капіталу за цей період зменшилась на 0,027 млн. грн або на 57,0%. Також знизилась частка організаційного капіталу на 0,00094 млн. грн або на 12,9% впродовж 2014-2019 рр.

Таким чином, серед складових ІК підприємства ПАТ «Одескабель» слід звернути особливу увагу на недостатній рівень розвитку організаційного капіталу та інтелектуально-технологічного капіталу.

Аналіз ефективності використання нематеріальних активів являє собою частину аналізу ефективності активів організації в цілому, націленого зокрема на збільшення її чистого прибутку за рахунок раціонального управління наявними нематеріальними активами. Тому на завершальному етапі аналітичної роботи необхідні комплексна оцінка ефективності використання нематеріальних активів та вироблення рекомендацій щодо її підвищення.

3. У третьому розділі «Заходи щодо підвищення вартості інтелектуального капіталу ПАТ «Одеський кабельний завод «Одескабель» було запропоновано два заходи для збільшення капіталу відносин та інтелектуально-технологічного капіталу.

Ми помітили, що в загальній структурі інтелектуального капіталу відстають два показники - капітал відносин і інтелектуально-технологічний капітал. Одним з основних інструментів розвитку клієнтського капіталу є формування і вдосконалення бази даних про клієнтів і споживачів, їх переваги, що виступає одним з чинників конкурентоспроможності компанії. У розвитку капіталу відносин ефективним інструментом є формування і просування бренду. важливість інвестування у формування і просування бренду підтверджується тим, що переможцем на ринку є найбільш точно розташований в свідомості людей бренд. Основною причиною створення бренду і торгової марки – їх здатність збільшувати різницю між собівартістю і продажною ціною - цінову премію. Крім того, відомий бренд створює більш широку аудиторію і ринок, ніж менш відомий бренд. Потрібно йти в ногу з часом, і я не кажу про просте існування сайту-візитки для клієнтів і акціонерів, а про правильне його просуванні і позиціонуванні бренду. Зараз практично кожен перш, ніж замовляти щось, спочатку пошукає сайт компанії в Інтернеті. Сайт необхідний не тільки для інформації та ознайомлення з компанією, а й для залучення клієнта. Як то кажуть: "Зустрічають по одягу, а проводжають по розуму". Теж саме я можу сказати і про інтерфейс сайту. Чим він цікавіше, чим він привабливіше, чим він зручніше, тим більша ймовірність, що відвідувач зупинить на ньому свій погляд. Якщо вже міняти повністю інтерфейс сайту, то необхідно подумати про його просування, так як більшість користувачів використовують високочастотні запити і відкривають перші посилання сайтів в пошуковій системі. Я вважаю, що це так само позначиться на конкурентоспроможності підприємства і прирості обсягу реалізованої продукції, і отже прибутку компанії.

Другий показник, який в 2018 році пішов на спад - це інтелектуально-технологічний капітал. Для підвищення даного показника я розробила наступний захід - створити на підприємстві сукупність програмного забезпечення інформаційної безпеки.

ВИСНОВКИ

Результати наукового дослідження дозволили дійти наступних висновків:

1. Головним, найбільш значущим ресурсом виробництва і провідним капіталом є знання. Поняття ІК являє собою нагромаджену у процесі інтелектуальної діяльності сукупність знань, досвіду, навичок, творчих здібностей взаємовідносин, що мають економічну цінність і використовуються у процесі виробництва та обміну метою отримання доходу. Його сутність як економічної категорії визначається як система відносин різних економічних суб'єктів з приводу раціонального стійкого відтворення на основі прогресивного розвитку науки, техніки, технології в цілях створення конкурентоспроможного виробництва товарів, послуг, доходу, підвищення життєвого рівня працівників підприємства на основі персоніфікованих економічних інтересів суб'єктів.
2. Абсолютний приріст обсягів реалізованої продукції, перевищив 1142941 тис. грн., зростання склало 184%. При цьому на 6 копійок збільшилися витрати на 1 грн. реалізованої продукції, а собівартість збільшилася на 206%, що в порівнянні з ростом обсягів реалізованої продукції є негативною тенденцією. Спостережуване зростання обсягів виручки, яка виросла з шістсот двадцять одна тисяча сто шістдесят п'ять тис. грн. до 1764106 тис. грн., і збільшення чистого прибутку на 147%, викликані розширенням введених в експлуатацію об'єктів і виконуваних робіт в 2018 році. Рентабельність продажів зросла більш, ніж на 116%, хоча в 2018 році спостерігався деякий спад в порівнянні з 2017 роком. Така тенденція свідчить про неякісне уповільненні

розвитку підприємства на тлі скорочення обсягу одержуваного прибутку при збереженні структури витрат. У той же час слід зазначити невисоке значення рентабельності, яке свідчить про невелику комерційної націнки, яка встановлюється підприємством. Вартість основних фондів підприємства за аналізований період істотно зросла.

3. У результаті здійснення оцінки вартості ІК ПАТ «Одеський кабельний завод «Одескабель» було визначено, що загальна вартість ІК підприємства зросла (із врахуванням зміни вартості грошей при використанні витратного методу оцінки) за 6 років з 176,3 до 380,7 млн. грн., у абсолютному відхиленні це 204,4 млн. грн або на 115,7%. При цьому, найбільшого обсягу ІК підприємство досягло у 2019 р. – 380,7 млн. грн. Оцінка вартості складових ІКП витратним методом дозволила встановити зростання ІКП на підприємстві за 2014-2019 рр. (результати отримані із врахуванням зміни вартості грошей у часі). На відміну від інших видів ІК, обсяг і частка людського капіталу та капіталу відносин суттєво зросли. Обсяг людського капіталу підприємства збільшився за 2014-2019 рр. на 68,9% або на 0,021 млн. грн., що обумовило зростання його частки з 30,5% до 51,6% та дозволило отримати людському капіталу 1 місце за часткою у ІКП. Аналіз динаміки людського капіталу підприємства виявив, що його обсяг стабільно зростає протягом 6 років. Ще збільшився обсяг і частка капіталу відносин підприємства: за 6 років обсяг збільшився на 0,007 млн. грн. або на 53,9%. Частка інтелектуально-технологічного капіталу за цей період зменшилась на 0,027 млн. грн або на 57,0%. Також знизилась обсяг та частка організаційного капіталу на 0,00094 млн. грн або на 12,9% впродовж 2014-2019 рр.